

PUHUTAAN SUOSTUMUKSESTA

Seksuaalinen
itse-määrää-misoikeus
kuuluu jokaiselle

JOHDANTO	4
Materiaalin sisältö	4
Näin käytät materiaalia	4
Materiaalin tavoitteet	5
Opetustuokion eteneminen	5
Johdatus aiheeseen	5
Itsemääräämisoikeus Suomen lain näkökulmasta	5
Miten puhua suostumuksesta	6
Harjoitukset	6
Palaute	6
VIGOR-mentorin rooli	7
Traumasensitiivisyys Suostumus-materiaalin käsittelyssä	8
ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS JA SUOSTUMUS	9
Suostumus suojaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta	9
SUOMEN LAKI JA ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS	10
Henkilökohtainen koskemattomuus turvataan Suomen laissa	11
Suomessa oleskelevat noudattavat Suomen lakia	
Termit tutuiksi	12
MITEN PUHUA SUOSTUMUKSESTA	14
Pettymysten kohtaaminen	14
Kuuntelemisen taidot	15
APUA JA TUKEA	16
TOISEN SAAPPAISSA – HARJOITUKSIA SUOSTUMUKSEN KÄSITTELYYN	18

Teksti: VIGOR- ja IDA-hankkeiden asiantuntijat ja VIGOR-mentorit
Toimitus: Tiina Alakärppä, Sanna Spišák, Varpu Löfman
Kuvitus: Huda Abdi <https://www.artstation.com/harunnn>
Taitto: Petra Virtanen

Tästä julkaisusta vastaa yksinomaan sen laatija.

Sosiaalipedagogiikan säätiön VIGOR-hankkeessa (2018–2021) edistetään seksuaaliterveyttä arabian, kurdin, persian ja somalin kieliryhmissä mentorointitoiminnan avulla. Hankkeen aikana on koulutettu yhteensä 49 mentoria edellä mainituista kieliryhmistä seksuaaliterveyteen liittyvistä teemoista. Mentorikoulutuksen jälkeen mentorit jalkautuvat kieliryhmiin avaamaan keskusteluita ja viemää faktatietoa seksuaaliterveydestä, kouluttavat ammattilaisia ja valmistavat materiaalia kohderyhmien tarpeiden ja toiveiden pohjalta.

vigorhanke.fi

Intiimiys datavetoisessa kulttuurissa (IDA) -tutkimushanke tarkastelee kriittisesti datafikaatiota nykyisessä digitaalisessa taloudessa kysyen, kuinka se koetaan, kuinka sitä tulkitaan ja vastustetaan sekä millaiset yhteiskunnallisesti kestävät ratkaisut ovat mahdollisia. Konsortio erittelee datavetoisen kulttuurin vaikutusta ihmisten erilaisiin rooleihin ja suhteisiin sekä tähän liittyviä haavoittuvuuksia. Toiseksi se tutkii, kuinka intiimiys toimii kiistanalaisena resurssina datavetoisessa työssä, julkisissa työurissa ja sosiaalisissa suhteissa. Kolmanneksi IDA tarkastelee ja kehittää demokraattisia keinoja henkilökohtaisen datan hallintaan, jakamiseen ja käyttöön.

dataintimacy.fi/

ISBN 978-952-69596-0-3 (PDF)
ISBN 978-952-69596-1-0 (EPUB)

IDA

intiimiys datavetoisessa kulttuurissa

SospED

VIGOR

JOHDANTO

Itsemääräämisoikeus tarkoittaa oikeutta päättää itse omasta elämästään ja tehdä valintoja. Itsemääräämisoikeuden mukaan ihmisellä on oikeus itsenäiseen harkintaan, päätöksentekoon ja toimintaan. Ihmisen itsemääräämisoikeus määräytyy hänen kykijensä, taitojensa ja tietojensa pohjalta. Muilla on velvollisuus kunnioittaa yksilön itsemääräämisoikeutta. Kunnioittamalla toisen tahtoa suojaat hänen itsemääräämisoikeuttaan. Myös sosiaalisessa mediassa muilla on velvollisuus kunnioittaa yksilön itsemääräämisoikeutta.

Itsemääräämisen ympärille kietoutuu moni keskeinen arvomme, niistä tärkeimpänä ihmisarvo. Itsemääräämisoikeus ei ole vain yksilökeskeisen kulttuurin arvo, vaan se on yksi ihmisarvon kulmakivi maailmanlaajuisesti. Itsemääräämisoikeus on olennainen osa sekä yksilön että ihmisryhmän hyvinvointia. Kun suhtaudumme kunnioittavasti ja myötätuntoisesti toisten itsemääräämisoikeuteen, myös netissä, edistämme sekä yksilöiden että yhteisöjen hyvinvointia.

Materiaalin sisältö

Tämä materiaali tutustuttaa seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen ja suostumukseen. **Seksuaalinen itsemääräämisoikeus on yksi seksuaalioikeuksista, joka koskee meitä kaikkia.** Siihen liittyy vahvasti suostumus: ihmisellä on lupa kieltäytyä teoista, joihin ei halua osallistua. Suostumus tarkoittaa sitä, että hyväksyy kumppanin toiminnan. Seksuaalisiin tekoihin tarvitaan aina suostumus.

Tarkastelemme seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja suostumusta paitsi arvojen, normien ja Suomen lainsäädännön näkökulmasta myös konkreettisten harjoitusten avulla, jotka herättävät ajattelemaan suostumuksen tärkeyttä. Harjoitusten painopiste on erityisesti sosiaalisessa mediassa. Tämä auttaa hahmottamaan, millaisia erityisiä tilanteita sosiaalisen median alustoilla saattaa syntyä. Haluamme harjoitusten kautta osoittaa, että suostumuksen varmistaminen on yhtä tärkeää niin sosiaalisen median alustoilla kuin kasvokkaisissa ihmissuhteissakin. Harjoitusten tavoitteena on herättää keskustelua siitä, miten yksilöiden itsemääräämisoikeutta ja suostumuksen periaatetta voidaan eri tilanteissa kunnioittaa ja miten voisimme jatkossa suhtautua itseän ja toisiin yhä empaattisemmin.

Materiaalista löytyy myös kattava listaus saavutettavista tukipalveluista, joissa voi luottamuksellisesti käsitellä itsemääräämisoikeuteen ja suostumukseen liittyviä asioita koulutettujen asiantuntijoiden kanssa.

Näin käytät materiaalia

Käsissäsi oleva materiaali antaa tietoa ja vinkkejä miten suostumusta ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta voi käsitellä erilaisten nuorisoryhmien kanssa. Materiaali auttaa tarkastelemaan itsemääräämisoikeuden tärkeyttä ja sen merkitystä hyvinvoinnissa. Se myös kannustaa yhteiseen pohdintaan siitä, miten meistä jokainen voi suojata toisen itsemääräämisoikeutta.

Sinun ei tarvitse olla suostumus-teeman asiantuntija pitääksesi opetustuokion nuorisoryhmälle. Voitte yhdessä keskustella mediailmiöistä ja ihmissuhteista ja tarvittaessa ideoida yhteisiä toimintatapoja, jotta jokaisen itsemääräämisoikeus on turvattu.

Vaikka materiaali on suunniteltu ensisijaisesti nuorisoryhmien opetustuokioihin, se toimii erinomaisesti myös kasvatusalan opiskelijoiden ja ammattilaisten koulutuksessa sekä tietopakettina vanhemmille tai kenelle tahansa aiheesta kiinnostuneelle.

Materiaalin tavoitteet

Materiaalin tavoitteena on antaa työkaluja suostumus-teeman puheeksi ottamiseen, tiedon lisäämiseen sekä empatian, myötätunnon ja kunnioituksen käsittelyyn erilaisten rooliharjoitusten kautta. Materiaalia voivat hyödyntää VIGOR-mentorien lisäksi kaikki muutkin aiheesta kiinnostuneet ammattilaiset.

Opetustuokioiden tavoitteena on nuorten hyvinvointi ja heidän itsemääräämisoikeutensa suojaaminen. Opetustuokio

- Antaa tietoa suostumuksen, hyvinvoinnin ja turvallisuuden välisistä yhteyksistä.
- Antaa vinkkejä, miten suostumuksesta voidaan keskustella.
- Tunnistaa tilanteita, joissa toisen suostumus tulee varmistaa.

Opetustuokion eteneminen

Johdatus aiheeseen

Pyri luomaan rento, keskusteleva ilmapiiri. Esittele ensin itsesi, jonka jälkeen tehkää nopea nimikierros osallistujien kesken. Tämän jälkeen voit kertoa, miksi kyseinen aihe on valittu ja esitellä tavoitteet.

Viritä keskustelua aiheeseen. Voit toteuttaa keskustelun yhteisesti kysymällä, mitä asioita osallistujilla tulee ensimmäisenä mieleen suostumus ja itsemääräämisoikeus sanoista. Määritelkää yhdessä erilaisten esimerkkien avulla, mitä suostumukseen ja itsemääräämisoikeuteen liittyy.

Esittele keskustelun jälkeen materiaalista luvun **Itsemääräämisoikeus ja suostumus** [s. 9] keskeisimmät asiat. Korosta, että suostumuksen varmistaminen on yhtä tärkeää sosiaalisen median alustoilla kuin kasvokkaisissa ihmissuhteissakin.

Itsemääräämisoikeus Suomen lain näkökulmasta

Viritä keskustelua siihen, mitä tarkoittaa, että Suomi on oikeusvaltio.

Esittele keskustelun jälkeen materiaalista luvun **Suomen laki ja itsemääräämisoikeus** [s. 10] keskeisimmät asiat.

Pyydä osallistujia keksimään esimerkkejä siitä, mitä tarkoittaa, että Suomen lain mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Pyydä osallistujia pohtimaan, millaisia erityisiä tilanteita sosiaalisen median alustoilla saattaa syntyä.

Miten puhua suostumuksesta

Viritä keskustelua luvun **Miten puhua suostumuksesta** (s. 14-15) keskustelukysymyksillä. Esittele keskustelun jälkeen materiaalista kyseisen luvun keskeisimmät asiat puheeksiottamisesta, petty-
myksien kohtaamisesta ja kuuntelemisen taidosta.

Harjoitukset

Valitse jäljellä olevan ajan perusteella 1–3 harjoitusta (s. 18) , jotka käyt osallistujien kanssa keskustellen läpi. Voit harkita ryhmäkoon mukaan, jaatko osallistujat pienryhmiin keskustelemaan vai käydäänkö keskustelut yhdessä. Muista valita ainakin yksi harjoitus, jossa käsitellään sosiaalisen median erityispiirteitä.

Palaute

Kysy osallistujilta, mitä heille jäi päällimmäisenä mieleen opetustuokiosta. Kerro, mikä sinusta itsestäsi oli erityisen hienoa opetustuokiossa. Kiitä osallistujia aktiivisesta osallistumisesta ja keskustelusta. Muistuta osallistujia, että jos he haluavat jutella aiheesta lisää koulutetun ammattilaisen kanssa, sinulta saa tietoa erilaisista ilmaisista auttamispalveluista.

VIGOR-mentorin rooli

Suostumus-teeman käsittelyssä VIGOR-mentorien roolina on olla:

- **Esikuva**, jonka avoimesta, kunnioittavasta ja rohkeasta olemuksesta halutaan ottaa mallia. Hän esimerkiksi kunnioittaa mentoroitavien erilaisia mielipiteitä ja suhtautuu kriittisesti epäkunnioittavaan puheeseen antaen hyvää esikuvaa mentoroitaville.
- **Vuorovaikuttaja**, joka osaa kysyä keskustelua herättäviä kysymyksiä, kuunnella aktiivisesti, antaa tilaa ja osoittaa empatiaa sekä yhteistyöhalukkuutta. Hän ei ryntää kertomaan oikeita vastauksia, vaan osaa laittaa mentoroitavat itse pohtimaan ja vaihtamaan ajatuksiaan vertaistensa kanssa. Hän esimerkiksi lukee harjoitus-osiossa olevia tarinoita, pyytää kohderyhmää kerto-
maan tarinoista omia ajatuksiaan, kuuntelee aktiivisesti ja huomioi jokaisen keskustelijan.
- **Kyseenalaistaja**, joka uskaltaa haastaa muiden mielipiteitä ja laittaa heidät ajattelemaan niitä uudelleen. Hän esimerkiksi puuttuu ”somessa tapahtuva seksuaalinen häirintä ei ole niin vakavaa kuin kasvokkain tapahtuva häirintä” -väitteeseen ja haastaa tämän ajatuksen avoimilla kysymyksillä.
- **Rajatun tiedon antaja**, joka on valmis jakamaan omaa osaamistaan ja tietämystään mentoroitaville. Hän osaa kertoa sopivassa määrin faktatietoa ja mahdollisuuksien mukaan myös omia kokemuksiaan. Mentori ei kuitenkaan koskaan väheksy mentoroitavien tietotaitoa, vaan on valmis itsekin oppimaan dialogisen vuorovaikutuksen myötä. Hän esimerkiksi kertoo hieman faktatietoa suostumuksesta, jakaa jonkin omakohtaisen esimerkin aiheesta ja rohkaisee myös muita jakamaan omaa tietotaitoaan aiheeseen liittyen.
- **Sillanrakentaja**, joka ohjaa mentoroitavia oikeiden henkilöiden ja palveluiden luokse sekä antaa vinkkejä, miten näiden kanssa toimitaan. Hän esimerkiksi kehottaa ottamaan yhteyttä nettivihje-palveluun, jos on nähnyt internetissä lapsiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa.
- **Omat rajansa tunteva**, joka osaa tarvittaessa astua sivuun. Hän esimerkiksi tietää, milloin hänen tulee sanoa mentoroitavalle *”En osaa sanoa, mutta voidaan yhdessä selvittää, miten tämä asia on”*.

Traumasensitiivisyys Suostumus-materiaalin käsittelyssä

Suostumus-materiaali sisältää tarinoita ja tietoa, jotka voivat auttaa ihmisiä ymmärtämään omia kokemuksiaan. Jotkut tarinoista saattavat herättää ihmisissä muistoja, jotka aiheuttavat esimerkiksi surua tai ahdistusta. Nykykäsityksen mukaan traumaattiset tapahtumat ovat osa elämää. Ne vaikuttavat ihmisiin yksilöllisesti. Ahdistuksen tunteet vaikeita asioita käsiteltäessä eivät itsessään ole vaarallisia, mutta niihin liittyy myös mahdollisuus traumojen aktivoitumisesta.

Materiaalia ohjaavan VIGOR-mentorin on hyvä olla tietoinen tavasta, joilla traumat voivat ilmetä materiaalia käsiteltäessä. Näin mentori osaa tarvittaessa kohdata ihmisen empaattisesti ja kertoa tälle tahoista, joista hän voi saada ammatillista tukea asioiden käsittelemiseen.

Jos jokin materiaalin tarinoista vaikuttaa työpajan osallistujaan voimakkaasti, on asia hyvä ottaa puheeksi ja käydä se hänen kanssaan läpi. Trauman aktivoituminen ilmenee ihmisen puolustusmekanismien käynnistymisenä: reaktiona voi olla taisteleminen, pakeneminen tai lamaantuminen. Ohjaustilanteessa tämä voi ilmetä esimerkiksi aggressiona, itkuna, jähmettymisenä tai tarpeena poistua tilasta. Jos näin käy, ihmistä ei tule jättää yksin. Hänelle voi kertoa, että hän on turvassa eikä hänellä ole mitään hätää. Hänet tulee ohjata tarvittaessa eteenpäin ammatillisen tuen saamiseksi.

Tämän materiaalin sivuilla 16-17 on lista apua ja tietoa tarjoavista tahoista.

ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS JA SUOSTUMUS

Suomalaisen yhteiskunnan perusarvoja ovat ajatus yhteisestä hyvästä sekä vapaus, ihmisoikeudet ja yhdenvertaisuus eli kaikkien ihmisten samanarvoisuus. Suomi on hyväksynyt vuoden 1948 ihmisoikeusjulistuksen ja sitoutunut myös lukuisiin oikeudellisesti sitoviin ihmisoikeussopimuksiin, joissa turvataan ihmisoikeusjulistuksessa mainitut periaatteet. YK:n ihmisoikeusjulistuksen mukaan ihmisen ainutlaatuisuuteen ja jakamattomaan ihmisarvoon liittyy hänen oikeutensa tulla kuulluksi omissa asioissaan, toiminnanvapaus sekä ruumiillinen koskemattomuus.

Itsemääräämisoikeus kuuluu meille jokaiselle. Se tarkoittaa eri asioita eri ikäkausina. Itsemääräämisoikeuden kunnioittamista ja turvaamista pitää opetella. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen vaatii lähes aina toisten ihmisten myötävaikutusta.

Itsemääräämisoikeuden perusta on suomalaisessa yhteiskunnassa vahva. Perustuslaissa on säädetty oikeudesta elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Nämä kaikki ovat osa itsemääräämisoikeutta.

Suostumus suojaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta

Suostumuksella tarkoitetaan vapaaehtoisuuteen pohjautuvaa yhteisymmärrystä tai sopimusta seksuaaliseen tekoon tai yhdyntään osallistumisesta. Vastustuksen puuttuminen ei merkitse suostumusta.

Seurustelun aloittaminen ei tarkoita samaa kuin suostumus. **Ihmissuhteissa suostumuksesta neuvotellaan jatkuvasti:** se, että joku haluaa tehdä jonkin seksuaalisen teon yhden kerran ei tarkoita, että hän haluaisi tehdä niin jatkuvasti. Suostumuksen antaminen vaatii näin ollen jatkuvaa kommunikointia kumppanin tai kumppanien kanssa. Suostumuksesta neuvoteltaessa haetaan vastausta muun muassa kysymyksiin saanko, haluatko ja onko tämä ok? Suostumuksen periaate pätee myös sosiaalisessa mediassa.

Suostumuksessa on kyse sekä oikeuksista että velvollisuuksista. Jokaisella on oikeus kieltäytyä seksuaalisista teoista. Lisäksi jokaisella on velvollisuus pyytää kumppanin suostumusta ja kunnioittaa hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Itsemääräämisoikeuden ja suostumuksen toteutuminen edellyttää hyvää vuorovaikutusta ja kunnioittavaa, myötätuntoista kohtaamista kaikilta osapuolilta. Hyvään vuorovaikutukseen kuuluu kunnioittava kohtaaminen, toisen arvostaminen yhdenvertaisena sekä yhteisen kielen etsiminen ja löytäminen.

SUOMEN LAKI JA ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS

Suomi on oikeusvaltio. Oikeusvaltiossa julkinen valta perustuu lainsäädäntöön. Oikeusvaltiossa lakeja sekä ihmisten perus- ja ihmisoikeuksia kunnioitetaan.

Suomen lait korostavat ihmisoikeuksia ja kansalaisten perusoikeuksia. Perustuslaki pyrkii turvaamaan ihmisoikeuksien toteutumisen Suomessa.

Henkilökohtainen koskemattomuus turvataan Suomen laissa

Suomen lain mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Se tarkoittaa esimerkiksi seksuaalista itsemääräämisoikeutta eli sitä, että ihmisellä on oikeus päättää omasta ruumiistaan ja seksuaalisuudestaan.

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus on perus- ja ihmisoikeus. Tämä oikeus kuuluu kaikille ihmisille heidän sukupuoleensa, ikäänsä, seksuaaliseen suuntautumiseensa tai muihin seikkoihin katsomatta. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden periaate pätee myös sosiaalisessa mediassa.

Jokaisella on oikeus olla julkisessa tilassa – myös netissä – ilman, että häntä häiritään seksuaalisesti.

Vapaasta tahdosta annettu suostumus sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon on keskeinen yksilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojan kannalta. Seksuaaliseen tekoon, alastonkuvien lähettämiseen, yhdyntään tai suostumukseen ei saa liittyä painostamista, hyväksikäyttöä tai pakottamista.

Kaikkien osapuolten tulee olla suostuvaisia seksuaalisiin tekoihin ja ymmärtää, mihin on antamassa suostumustaan. Teot eivät saa loukata kenenkään itsemääräämisoikeutta.

Suomessa oleskelevat noudattavat Suomen lakia

Kaikkien, jotka asuvat tai oleskelevat Suomessa, täytyy noudattaa Suomen lakeja. Suomen lain mukaan kaikilla on samat oikeudet sukupuolesta riippumatta. Samat oikeudet pätevät avioliittoon: kummallakin puolisolla on yhtäläiset oikeudet. avioliitossa Tasa-arvo hyödyttää kaikkia.

Rikos tarkoittaa tekoa, josta on laissa säädetty rangaistus. Joskus jo rikoksen tekemisen yritys on rikos ja siitä voi saada rangaistuksen.

Väkivalta on Suomessa rikos. **Myös perheessä ja parisuhteessa tapahtuva väkivalta ja seksuaalinen väkivalta on aina rikos. Jokaisella on oikeus päättää omasta seksuaalisuudestaan ja ruumiistaan myös avioliitossa ja seurustelusuhteissa.**

Suomen lain noudattaminen ja suostumuksesta keskustelu suojaa seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai seksuaaliväkivaltaan viittaavilta teoilta. Tämä vahvistaa kaikkien seksuaalista hyvinvointia.

Termit tutuiksi

SUOJAIKÄRAJAT

Suojaikäraja määritellään Suomen rikoslaissa. Ne ovat 16 vuotta ja 18 vuotta. Suojaikäraja antaa rikosoikeudellista suojaa muun muassa seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Tarkoituksena ei ole rajoittaa nuorten keskinäisiä, suostumukseen perustuvia seurustelusuhteita.

SUOJAIKÄRAJA 16

Alle 16-vuotiaalle ei saa tehdä seksuaalisia tekoja tai olla tämän kanssa yhdynnässä. Suomen lain mukaan alle 16-vuotiaiden ei katsota voivan antaa pätevää suostumusta seksuaaliseen tekoon tai yhdyntään itseään selkeästi vanhemman nuoren tai aikuisen kanssa. Alle 16-vuotiaiden katsotaan olevan erityisen suojelun tarpeessa. Jos aikuinen on seksuaalisessa kanssakäymisessä alle 16-vuotiaan kanssa, kyseessä on seksuaalinen hyväksikäyttö, vaikka nuori itse olisikin suostunut tekoon. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on rikos.

SUOJAIKÄRAJA 18

18 vuoden suojaiäkäraja suojaa lasta ja nuorta perheensisäiseltä sekä luottamussuhteessa tai auktoriteettiasemassa tapahtuvalta seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Perheenjäsenet, kuten vanhemmat tai isovanhemmat, sekä luottamussuhteessa tai auktoriteettiasemassa olevat eivät saa tehdä alle 18-vuotiaalle mitään seksuaalisia tekoja tai olla heidän kanssaan yhdynnässä. Luottamussuhteessa tai auktoriteettiasemassa olevia henkilöitä ovat esimerkiksi lapsen tai nuoren opettaja, harrastus- tai muu ohjaaja, valmentaja tai avustaja.

SEKSUAALISET TEOT

Seksuaalisia tekoja ovat esimerkiksi seksiin tai yhdyntään liittyvät ehdotukset tai kysymykset, epäasialliset seksuaaliset puheet, seksuaalisesti latautuneiden tapahtumien kertominen, itsetyydytystä kuvaavien eleiden esittäminen, seksuaalisväritteisten viestien, sähköpostien, videoiden ja kirjeiden lähettäminen, sukuelinten koskettelu, alastoman lapsen tai nuoren kuvaaminen tai se, että tätä pyydetään esiintymään pornograafisessa kuvassa sekä houkuttelemisen katsomaan itsetyydytystä, yhdyntää tai pornoelokuvia. Teot voivat tapahtua kasvotusten sekä netissä, somessa tai pelialustoilla.

SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ

Seksuaalinen häirintä ja seksuaalinen ahdistelu ovat tekoja, jotka loukkaavat ihmisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seksuaalinen häirintä on tarkoituksellista, ei-toivottua, yksipuolista seksuaalisväritteistä käyttäytymistä tai sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Se voi olla fyysistä koskettelu tai puhetta, jonka kohde tuntee vastenmieliseksi ja johon hän ei ole antanut suostumustaan. Seksuaalinen ahdistelu, joka sisältää koskettelu, määritellään rikoslaissa rikokseksi. Sanallinen ahdistelu voi olla rikoslaissa tarkoitettua laitonta uhkailua tai kunnianloukkaus. Se voi olla myös tasa-arvolaisissa tarkoitettua syrjintää.

SEKSUAALINEN VÄKIVALTA

Seksuaaliväkivallassa on kyse seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja yksityisyyden loukkauksesta. Seksuaalista väkivaltaa on esimerkiksi ahdistelu, koskettelu, häirintä, raiskaus tai seksiin pakottaminen. Seksuaaliväkivallan teot voivat tapahtua digitaalisissa ympäristöissä tai kasvotusten.

GROOMING

Grooming tarkoittaa lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin. Seksuaalinen houkuttelu voi tapahtua niin digitaalisissa toimintaympäristöissä kuin kasvotusten. Suomen rikoslain mukaan lapsen houkuttelu seksuaalisiin tekoihin on rikos.

MITEN PUHUA SUOSTUMUKSESTA

Omien arvojen tunnistamiseksi tarvitaan joskus perusteellista pohdintaa ja aikaa, oman sisimmän kuuntelua. Mieti hetki, tarvitaanko seuraaviin asioihin suostumus:

- Treffipyynnön lähettäminen
- Oman kuvan lähettäminen
- Oman intiimin kuvan lähettäminen
- Toisen ihmisen kuvan lähettäminen eteenpäin jollekin muulle
- Koskettaminen
- Halaaminen
- Suuteleminen
- Ehkäisyn käyttäminen

Mieti seuraavaksi:

- Millaisiin erilaisiin asioihin esimerkiksi seurustelusuhteessa tarvitaan suostumus?
- Missä vaiheessa suostumuksesta olisi hyvä keskustella?
- Mistä tunnistan itsessäni, että haluan antaa toiselle ihmiselle suostumukseni?
- Mistä tunnistan itsessäni, jos haluankin lopettaa jonkin tilanteen?
- Miten voin itse ilmaista tämän, millaisia sanoja voin käyttää?
- Mistä tiedän, että minulla on toisen ihmisen suostumus?
- Mitä voin tehdä, jos minusta tuntuu, että rajojani on rikottu?
- Mitä voin tehdä, jos tajuan rikkoneeni toisen ihmisen rajoja?

Suurimmassa osassa seurustelusuhteita yhdessäolo ja seksuaaliset teot tapahtuvat kumppania ja hänen itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. **Suostumuksellisuus, kunnioitus ja näistä keskustelu kuuluvat seurusteluun.**

Vuorovaikutustaitoja voi oppia. Vuorovaikutustaidoilla tarkoitetaan kykyä ja halua vaihtaa ajatuksia, mielipiteitä, kokemuksia tai tekoja toisten kanssa. Vuorovaikutuksessa tarvitaan empatiaa. Empatia on kykyä eläytyä toisen ihmisen asemaan, tunteisiin ja mielentiloihin. Empatia on sosiaalisten taitojen kulmakivi, jota tarvitaan kaikissa ihmissuhteissa ja vuorovaikutuksessa, myös suostumuksesta keskusteltaessa.

Ihmisen seksuaalisuus on olemassa jokaisessa syntymästä kuolemaan saakka. Se on jatkuvan muutoksen ja kehityksen alla, joten omaan ja myös kumppanin seksuaalisuuteen tulee tutustua koko ajan uudelleen. Esimerkiksi ikääntyminen, elämän traumaattiset kokemukset tai sairastuminen usein vaikuttavat seksuaalisuuteemme ja tämän myötä siihen, miten me ajattelemme, haluamme, tunnemme ja rakastamme.

Seksuaalisuudessa tapahtuvien muutosten ja kehityksen myötä myös suostumuksesta ja rajoista tulee aina neuvotella kaikissa suhteissa, niin lyhyissä, pitkissä kuin uusissakin. Jokin seksuaalinen teko, joka on tuntunut hyvältä aiemmin, ei ehkä syystä tai toisesta ole sitä enää myöhemmin. Joskus taas asia, joka on tuntunut vaikealta, voi alkaa kiinnostaa ja sitä haluaisi kokeilla. **Yhtä tärkeää kuin kumppanin rajojen kunnioittaminen, on omien rajojen tunnistaminen ja niistä puhuminen.**

Entä jos suostumuksesta neuvottelemisen ja seksuaalisista teoista puhuminen tuntuu vaikealta? Tällöin kannattaa pohtia, mistä kyseinen tunne saattaa johtua. Enkö olekaan valmis seksiin? Eikö kumppani tunnukaan turvalliselta? Enkö ole tottunut viestimään, mitä haluan seksiltä?

Pettymysten kohtaaminen

Neuvottelut rajojen vetämisestä ja suostumuksesta eivät ole aina yksinkertaisia. Ihmisillä on erilaisia tarpeita ja vakaumuksia, jotka aiheuttavat joskus ristiriitoja. Empatian ja toisen ihmisen asemaan samaistumisen kautta on kuitenkin mahdollisuus löytää kompromisseja ja yhteys muihin ihmisiin.

Se, että pystyy ilmaisemaan toiveensa ja tarpeensa avoimesti toiselle ihmiselle ei vielä tarkoita, että hänellä olisi velvollisuus toteuttaa toiveet. Tämä voi aiheuttaa monenlaisia tunteita: pettymystä, surua, kiukkua, noloutta. Kaikenlaiset tunteet ja niiden ilmaiseminen ovat sallittuja. Turvallisessa ympäristössä on mahdollista näyttää ja käydä läpi myös hankalia tunteita. On kuitenkin hyvä opetella erottamaan omien tunteiden ilmaiseminen muiden syyttämisestä.

Tunteiden säätely on tunteiden hallintaa ja itsehillintää. Kun ei ole tunteiden armoilla, voi toimia paremmin ihmissuhteissa ja arjessa ja hyvinvointi lisääntyy. Tunteitaan taitavasti säätelijät ovat helpommin sinut itsensä kanssa. Yleensä he myös toipuvat paremmin pettymyksistä.

Kuuntelemisen taidot

Kuunteleminen on taitolaji. Kuuntelemista voi harjoitella alla olevan listauksen avulla. Aktiivisesti kuuntelemalla varmistat suostumuksen ja toisen kuulluksi tulemisen. Kuunteleminen, pyrkimys ymmärrykseen ja toisen empaattinen huomioiminen on tärkeää myös netissä.

- Katso puhujaa silmiin, jos tämä on mahdollista.
- Keskity kuuntelemaan, mitä hän sanoo. Laita keskittymistä herpaannuttavat asiat syrjään keskustelun ajaksi.
- Odota omaa vuoroasi. Älä keskeytä.
- Ilmaise eleillä, ilmeillä ja lyhyillä ilmaisuilla, että kuuntelet toista.
- Kysy toiselta täydentäviä kysymyksiä. Varmista, että todella ymmärrät, mitä toinen haluaa sanoa.
- Voit myös toistaa lyhyesti kuulemasi ja näin varmistaa, että olet ymmärtänyt oikein.
- Malta olla kertomatta heti omia kokemuksiasi. Osoita empatiaa ja asetu toisen asemaan.
- Rohkaise ja kannusta toista tarvittaessa.

APUA JA TUKEA

Jokaisella on oikeus seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen, seksuaaliseen loukkaamattomuuteen ja fyysiseen turvallisuuteen. Tämä tarkoittaa, että jokaisella on oikeus päättää kenen kanssa, milloin ja miten harrastaa seksiä.

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksesta on usein vaikea puhua. Tapahtuneesta kertominen luotettavalle taholle auttaa toipumaan.

Alta löytyy kattava listaus saavutettavista tukipalveluista, joissa voi luottamuksellisesti käsitellä itsemääräämisoikeuteen ja suostumukseen liittyviä asioita koulutettujen asiantuntijoiden kanssa.

<https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/verkkoneuvontapalvelut/> tarjoaa 13–19-vuotiaille nuorille seksuaalineuvontaa verkkopalveluina. Nuorten viesteihin vastaavat ja nuorten kanssa keskustelvat Väestöliitossa työsuhteessa olevat, koulutetut seksuaalisen hyvinvoinnin asiantuntijat.

<https://sexpo.fi/neuvonta/> tarjoaa maksutonta neuvontaa seksuaalisuuden, seksin, sukupuolisyyden ja ihmissuhteiden kysymyksissä. Neuvontaa on saatavilla netissä, puhelimitse, videopuhelun välityksellä ja kasvokkain. Sexpon palvelut ovat luottamuksellisia ja yhteyttä voi ottaa myös nimettömästi. Kaikki työntekijät ovat koulutettuja seksologian ammattilaisia.

<https://www.naistenlinja.fi> on tar-koitettu kaikenikäisille väkivaltaa kokeneille tai väkivallasta huolestuneille naiseksi itsensä määritteleville. Neuvontaa on saatavilla netissä ja puhelimitse. Naistenlinjalla vastaavat koulutetut vapaaehtoiset naiset, joiden toiminta on luottamuksellista.

<https://www.nollalinja.fi/muut-kielet/> on ilmainen auttava puhelin, jonne voi soittaa mihin kellonaikaan tahansa, vuoden jokaisena päivänä. Nollalin-ja auttaa kaikkia, jotka ovat kokeneet henkistä, fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallan uhkaa, väkivaltaa kokeneiden läheisiä sekä ammattilaisia ja viranomaisia, jotka tarvitsevat neuvoja asiakastyöhönsä. Puhelinpäivystäjät ovat ammattilaisia, jotka kuuntelevat, tukevat ja neuvovat. Nollalinja palvelee myös kuudella Suomessa yleisimmin esiintyvällä vieraalla kielellä tulkkauspalvelun välityksellä.

<https://monikanaiset.fi> on valtakunnallinen, sosiaalialalla toimiva monikulttuurinen järjestö, joka edistää maahanmuuttajataustaisten naisten tasa-arvoista asemaa ja osallisuutta Suomessa sekä ennaltaehkäisee naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Järjestö tarjoaa apua väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanaيسille puhelinpalveluna ja netissä.

<https://www.miessakit.fi/> pitää huolta miesten elämää tukevien yksilöllisten, yhteisöllisten ja yhteiskunnallisten rakenteiden vahvistamisesta miesten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi.

<https://www.riku.fi/> Rikosuhripäivystys (RIKU) parantaa rikoksen uhrin, hänen läheisensä ja rikosasian todistajan asemaa tuottamalla tukipalveluita. Yhteyden RIKUun saa puhelimitse ja verkossa.

<https://tyttojentalo.fi/toiminta/seksuaalivakivaltatyö> Seksuaaliväkivaltatyö Helsingin Tyttöjen Talolla on tukevaa, vakauttavaa ja ohjaavaa apua 13–29-vuotiaille tytöille ja nuorille naisille, jotka ovat kokeneet eri muotoista seksuaaliväkivaltaa. Tyttöjen Talo palvelee puhelimitse ja netissä.

<https://poikientalo.fi/> Poikien Talo on turvallinen, syrjinnästä ja kiusaamisesta vapaa, avoin yhteisö 10–28-vuotiaille pojille, miehille ja poikana olemista pohtiville. Kaikki työntekijät ovat miehiä ja heillä on vaitiolovelvollisuus.

<https://nettiturvakoti.fi/> on Ensi- ja turvakotien liiton verkkopalvelu. Nettiturvakoti auttaa väkivallan kaikkia osapuolia tarjoamalla heille tietoa, keskusteluapua sekä tarinoita perhe- ja lähisuhdeväkivallasta ja siitä selviytymisestä. Sivustolla autetaan myös väkivallan todistajina tai kohteina olleita lapsia ja nuoria.

<https://www.haeapua.info/> ja **https://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/apua-uhreille-ja-tekijoille/** tarjoaa tietoa väkivallasta ja apua vaikeisiin tilanteisiin

<https://www.poliisi.fi/nettivinkki> on vihjepalvelu, jonka avulla kuka tahansa voi tehdä ilmoituksen internetissä olevasta lasten seksuaaliseen houkutteluun ja seksuaaliväkivaltaan liittyvästä laittomasta toiminnasta. Laitonta toimintaa on esimerkiksi seksuaaliset kuvat ja videot, joissa esiintyy alaikäisiä lapsia ja nuoria

TOISEN SAAPPAISSA – HARJOITUKSIA SUOSTUMUKSEN KÄSITTELYYN

TARINAT

Tämän harjoituksen tavoitteena on käsitellä suostumukseen liittyviä kysymyksiä tarinoiden kautta. Jokaisessa tarinassa on erilaisia rooleja, joiden kautta tarinaa voi käydä läpi. Samalla harjoituksessa opetellaan asettumista toisen asemaan.

Tarvitset jokaiselle osallistujalle tyhjän paperin (A4-koko on hyvä) sekä kynän.

Ohjeistus tarinoihin:

- 1) Lue tarinat ensiksi itse läpi ja käsittele niitä tarvittaessa kollegoidesi / muiden ammattilaisten kanssa ennen kuin käytät niitä osallistujien kanssa.
- 2) Jaa jokaiselle osallistujalle kynä ja tyhjä paperi.
- 3) Valitse käsiteltävät tarinat.
- 4) Jaa roolit kohderyhmän kesken tai valitse, mihin rooliin keskitytte juuri tällä kerralla.
- 5) Lue ohjeistus ennen tarinan lukemista:
 - Jokainen kuuntelee tarinaa oman roolinsa kautta.
 - Jokainen piirtää paperille ihmisfiguurin.
 - Seuraavaksi jokainen hiljentyy ja keskittyy tarinan kuunteluun. Samalla jokainen yrittää olla tietoinen siitä, mitä ajatuksia, tunteita ja kehon tuntemuksia (mm. kurkkua kuristaa, vatsassa tuntuu oudolta) tarinan lukemisen aikana tulee.
- 6) Tarinan lukemisen jälkeen jokainen merkitsee omaan figuuriinsa pään kohdalle ajatuksia ja sydämen kohdalle tunteita, joita tarinasta heräsi. Jokainen myös merkitsee omaan figuuriinsa ne kehon osat, joissa huomasi erilaisia tuntemuksia.
- 7) Pyydä osallistujia kertomaan ajatuksistaan, tunteistaan ja kehon tuntemuksista, joita tarinan aikana heräsi. Sinun on itsekin hyvä heittäytyä tehtävään mukaan, kertoa omia ajatuksiasi, tunteitasi ja kehon tuntemuksiasi sekä aihepiiriin liittyviä oman elämäsi esimerkkejä mahdollisuuksien mukaan.
- 8) Lopuksi käy läpi tarinan lopussa olevat kysymykset.

Tarina 1

Roolit: Sini, Mika, Niina ja Ansku. Kaikki ovat 13-vuotiaita ja käyvät samaa koulua.

Sini on ihastunut Mikaan. Sini ja Mika eivät koskaan keskustele koulussa, mutta koulun jälkeen he viestittelevät toisilleen somessa, pääasiassa messengerissä ja WhatsAppissa. Keskustelu menee välillä hyvin intiimiksi, minkä vuoksi Sini päättlee, että Mikakin on ihastunut häneen. Sini on puhunut hänen ja Mikan välisistä somekeskusteluista parhaalle ystävälleen Niinalle.

Eräänä päivänä Sini ja Niina istuivat koulun kahvilassa. Viereisessä pöydässä istui Ansku, joka on Sinin ja Niinan kanssa samanikäinen, mutta he eivät kuulu samaan kaveriporukkaan. Ansku kuulee Sinin ja Niinan keskustelun.

Kahvilassa Niina kyseli Sinin ja Mikan välisistä keskusteluista. Hän halusi omien sanojensa mukaan "kuulla kaiken ja likaisimmatkin yksityiskohdat". Niina myös ehdotti Sinille, että hän pyytäisi Mikalta kuvaa, jossa Mika on alusvaatteisillaan. Niina oli kuullut sisaruksiltaan, että on tärkeää nähdä millainen kroppa omalla ihastuksella on. Sinin mielestä tämä oli hyvä idea. Sini ja Niina poistuvat kahvilasta viimeiselle tunnille.

Anskulle tuli outo olo kuulemastaan keskustelusta. Hän ei kuitenkaan halunnut puuttua toisten yksityiseen keskusteluun.

Samana päivänä koulun jälkeen Sini ja Mika alkoivat jälleen keskustella somessa. Sinin kehossa kihelmöi ja hän pyysi Mikaa riisumaan vaatteet pois. Mika lupautui riisuutumaan alusvaatteisilleen kameran edessä. Sini otti Mikan tietämättä Screenshotin, kun Mika seiso i alusvaatteisillaan kameran edessä.

Seuraavana päivänä Sini ja Niina istuivat jälleen koulun kahvilassa ja Ansku sattui olemaan viereisessä pöydässä tekemässä matikan tehtäviä. Ansku kuuli jälleen kaiken Sinin ja Niinan keskustelusta. Sini otti puhelimen esille ja näytti Niinalle Screenshotin, jonka otti Mikasta. Sini ja Niina nauroivat kuvalle ja Niina pyysi, että Sini lähettäisi kuvan myös hänelle. Niina sanoi, että voi kysyä sisaruksiltaan onko heidän mielestään Mikalla hyvä kroppa.

Kysymykset:

1. Jokainen miettii oman roolinsa kautta miten toivoisi, että tarina jatkuisi.
2. Mitä Sinin, Niinan ja Anskun tulisi seuraavaksi tehdä, jotta tarina päättyisi hyvin kaikkien osapuolten näkökulmasta?
3. Miltä Mikasta tuntuisi, jos hän kuulisi, että Sini on ottanut salaa hänestä kuvan? Pitäisikö Sinin kertoa Mikalle, että otti hänestä salaa kuvan ja näytti kuvan Niinalle?
4. Muuttuisiko jokin, jos tarinan henkilöt olisivat täysi-ikäisiä?
5. Muuttuisiko jokin, jos Mika olisi 15-vuotias, mutta Sini, Niina ja Ansku 20-vuotiaita?

Tarina 2

Roolit: Susan, Jasmin, Elias

Susan ja Jasmin ovat parhaita kavereita. He ovat 16-vuotiaita ja juuri aloittaneet lukion. Molemmat pääsivät suunnitelmien mukaan samaan lukioon ja olivat hyvin innoissaan siitä.

Susanilla oli poikaystävä. Myös moni Susanin ja Jasminin luokkalainen seurusteli. Jasmin ei halunnut olla enää kaveriporukansa ainoa neitsyt. Hän päätti kysyä pari vuotta häntä vanhemmalta Eliakselta, jonka tuntee koulusta, että voisivatko he harrastaa pelkkää seksiä ilman mitään suhdetta. Elias suostui ja sopi Jasminin kanssa tapaamisen heille koulun jälkeen. Jasmin oli innoissaan ja kertoi kavereilleen suunnitelmastaan Eliaksen kanssa.

Elias oli 18-vuotias ja kokenut. Kun Jasmin tuli hänen kotiinsa, hän vielä varmisti oliko tämä valmis. Jasmin nyökkäsi ja esitti itsevarmaa. Elias kuitenkin huomasi kuinka jännittynyt ja peloissaan hän oli. Elias piti häntä kädestään, mutta Jasmin päästi irti ja huijasi, että hänellä olikin toinen tärkeä tapaaminen ja lähti.

Jasmin oli hyvin pettynyt itseensä ja hän mietti, mitä nyt kertoisi kavereilleen. Seuraavana aamuna kaveriporukka kokoontui kyselemään miten meni Eliaksen kanssa oli mennyt. Jasmin ei tiennyt mitä sanoa. Hän vain hymyili ja lähti kohti seuraavaa oppituntia. Ystävät olettivat, että Jasmin oli harrastanut seksiä Eliaksen kanssa. Ruokasalissa he kysyivät minkälaista se oli ja Jasmin vain vastasi: "Perus." Myöhemmin Jasmin kuitenkin kertoi Susanille, etteivät he tehneet mitään, mutta hänen täytyi huijata ryhmäpaineen vuoksi.

Jasminen kaverit alkoivat viestitellä asiasta eteenpäin ja viesti levisi vahingossa koko koululle. Elias sai tietää, että kaikki uskoivat hänen harrastaneen seksiä Jasminin kanssa. Elias oli hyvin vihainen.

Kysymykset:

1. Mitä ajatuksia tämä tarina herättää?
2. Miten Eliaksen ja Jasminin tulisi hoitaa tilanne, jotta se kääntyisi parhain päin molemmille?
3. Miten Susan voisi auttaa ja tukea Jasminia?
4. Miten koulussa voitaisiin ennaltaehkäistä tällaisia tilanteita?

Tarina 3

Roolit: Mari ja Lauri

Mari ja Lauri ovat naimisissa. Avioliitto on kestänyt 2 vuotta.

Mari ja Lauri ovat tunteneet toisensa kauan, sillä he kuuluivat samaan ystäväpiiriin ennen seurustelua ja avioliittoa. Heidän suhteensa on hyvä ja molempia osapuolia voimaannuttava. He keskustelvat asioista ja erimielisyyksiä on käsitelty keskustelemalla.

Aviopari harrastaa seksiä muutaman kerran viikossa. Lauri pitää hieman aggressiivisemmasta seksistä, johon Mari välillä suostuu. Lauri kunnioittaa Marin tahtoa, vaikka välillä kyseenalaistaakin tämän kieltäytymistä ehdotuksiin.

Eräänä yönä pariskunta oli nukkumassa, ja Lauri alkoi kosketella Maria tämän nukkuessa. Mari havahtui ja kertoi ettei ole sopiva aika, kun on aikainen herätys. Mari piti kiinni housuistaan ja kääntyi toiselle kyljelleen. Lauri ei lopettanut vaan jatkoi koskettelua ja riisui Marilta vaatteet. Yhdyntä tapahtui nopeasti. Mari ei ehtinyt reagoimaan, eikä sanonut mitään ja puki päälleen nopeasti. Mari tunsu olonsa hyvin huonoksi ja esitti nukkuvansa. Hän ei katsonut Lauria päin. Aamulla Lauri keskusteli asiasta ja pyysi anteeksi. Hän sanoi, ettei tiennyt miten tämä tapahtui. Hän kysyi, miksei Mari sanonut ei voimakkaammin tai miksei tehnyt asiaa selväksi. Mari ei osannut vastata tähän. Lauri tiesi tehneensä väärin ja lupasi ettei tämä toistuisi enää ikinä. Mari oli hyvin loukkaantunut, mutta ei uskaltanut sanoa miehelleen siitä. Mari ei tiennyt miten reagoida. Hän ajatteli, ettei asia olekaan niin iso ja hän vain suurentelee asioita. Hän yritti olla ajattelematta asiaa.

Asioista keskusteleminen ei ollutkaan enää helppoa. Lauri koki asian niin, että anteeksipyyntöä pitäisi riittää, mutta antoi Marille vielä omaa tilaa ja aikaa. Laurin mielestä asia on käyty läpi, eikä hän keskustellut siitä enää. He etääntyivät toisistaan. Mari kertoi asiasta ystävälleen muutaman viikon kuluttua. Mari oli ajatellut asiaa paljon, ja oli päätenyt siihen, että Lauri oli raiskannut hänet. Hän ei ollut antanut yhdyntään suostumusta. Ystävän mielestä asia on kuitenkin hyvin yleinen, eikä parisuhteessa/avioliitossa ole raiskauksia. Ystävä oli myös sitä mieltä, ettei kukaan voi ottaa tosissaan parisuhteessa tapahtuvaa seksiin pakottamista ja että sitä ei voi todistaa. Asia jäi vaivamaan Maria, sillä hänen tunteitaan ei ymmärretty eikä hän saanut tukea.

Kysymykset:

1. Mitä ajatuksia tämä tarina herättää?
2. Millaista tukea Marin kuuluisi saada?
3. Miten ystävän kuuluisi toimia tässä tilanteessa?
4. Mistä Mari saisi apua, jos hän ei haluaisi tehdä rikosilmoitusta?
5. Miten Laurin tulisi toimia?
6. Tulisiko asiasta keskusteltua helposti ystävän kanssa, mikäli Lauri olisi ollut uhri?
7. Onko avioliitossa tapahtunut seksiin pakottaminen vaiettu asia?

Tarina 4

Roolit: J ja K

Klo 23:00: Olin ollut treffeillä K:n kanssa. Meillä synkkasi tosi hyvin. Kävelimme käsi kädessä takaisin asuntooni. Nauroimme ja pidimme toistemme seurasta.

Klo 23:09: Avasin avaimella oven. K laittoi valot päälle ja sulki verhot, otti minut syliin ja alkoi suudella poskeani. Olin ikionnellinen, mutta olin myös hyvin humalassa.

Klo 23:15: Pussasin K:ta takaisin huulille. Sen jälkeen otin kengät pois. Halusin vain nukkua. Pyysin K:ta sammuttamaan valot.

Klo 23:22: Makasin sängyssä ja K tuli viereeni. Hän laittoi kätensä ympärilleni. Tiesin, että hän haluaa seksiä ja tämän takia sanoin hänelle, että olen liian humalassa ja todennäköisesti oksennan pian. Yritin halata häntä ja pyysin, että aletaan vain nukkua.

Klo 23:27: Hänen kätensä olivat edelleen ympärilläni. Hän yritti avata paitani nappeja ja ottaa paitani pois. Työnsin hänet pois ja sanoin, että olen humalassa. Hän nauroi minulle ja alkoi suudella otsaani ja kaulaani. Hän tiesi, että kaula on minun "heikko piste". Annoin hänelle luvan ottaa paitani pois, mutta samalla kerroin, etten halua nyt seksiä.

Klo 23:32: Sanoin K:lle ei, mutta samalla tuntui siltä, että olin menettämässä omaa tahtoani. Tiesin, että olen liian humalassa sanoakseni mitään. Hän sanoi koko ajan rakastavansa minua ja minun pitäisi antaa hänen tehdä mitä hän haluaa. Hän pyysi monta kertaa. Olin puoliksi hereillä ja vastasin hänelle "ok".

Seuraavana aamuna klo 10:00: Sanoin K:lle, että häivy asunnosta. Vapisin vihasta. Hän sanoi, että olen liian dramaattinen asian suhteen. Hän ei uskonut, että hän oli tehnyt jotain väärin.

Kysymykset:

1. Mitä ajatuksia tarina sinussa herätti?
2. Keitä J ja K ovat?
3. Olisiko J voinut toimia tilanteessa toisin? Entä K?
4. Antoiko J suostumuksensa seksiin?
5. Miten tarina muuttuu, jos
 - J on ja K aikuinen?
 - J ja K ovat seurustelleet pidempään?
 - J ja K ovat samaa sukupuolta?
6. Onko ok, että J ja K tuntevat erilaisia tunteita seuraavana päivänä?
7. Mikä on seuraava askel J:lle? Entä K:lle?

Tarina 5

Roolit: Amir, Jasmina ja Elmira

Amir on 18-vuotias ja hän on juuri saanut oleskeluluvan Suomesta. Hän on aloittanut opiskelun valmentavissa opinnoissa. Koulussa opettaja kehottaa häntä ystäväystymään suomalaisten kanssa ja puhumaan suomea. Metroasemalla hän näkee Jasminan ja Elmiran. He tutustuvat, lisäävät toisensa Facebook-kavereiksi ja jatkavat siellä tutustumista. Pian he alkavat tavata myös kasvokkain ja tutustuvat toisiinsa enemmän.

Amir on komea ja ryhdikäs nuori, johon sekä Jasmina että Elmira ovat ihastuneet. Jasmina on ilmoittanut Amirille olevansa 17-vuotias, vaikka todellisuudessa hän on alle 16-vuotias. Amir on myös tykästynyt kumpaankin ystävykseen ja lopulta hän on päättänyt seurustella Jasminan kanssa. Elmira ei pidä Amirin ja Jasminan seurustelusta eikä varsinkaan siitä, että Amir ja Jasmina ovat harrastaneet seksiä.

Amirin ja Jasminan suhde ei kuitenkaan kestänyt pitkään. Elmira puolestaan on suhteen päättymisestä iloinen ja ehdottaa Jasminalle, että he voisivat kostaa Amirille. Amir oli aiheuttanut Jasminalle ja Elmiralle paljon pahaa mieltä. He päättivät kertoa kouluterveydenhoitajalle, että Amir on raiskannut Jasminan.

Kouluterveydenhoitaja ilmoittaa asian poliisille ja poliisi kuulustelee Amiria lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja raiskauksesta. Amir on tapahtuneesta hämmentynyt ja hän kertoo myöhemmin oikeudessaakin, että Jasmina kertoi olevansa 17-vuotias. Kukaan ei kuitenkaan usko Amiria. Amir sai lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja raiskauksesta vankeustuomion. Tuomiolla on huono vaikutus hänen oleskeluluvan uusimiseen. Tällä tuomiolla on myös muitakin huonoja vaikutuksia hänen elämäänsä. Amir ei voi tehdä asialle enää mitään, mutta mitä me opimme hänen tarinastaan?

Kysymykset:

1. Mitä ajatuksia tämä tarina herättää?
2. Onko Amir toiminut tässä asiassa oikein?
3. Miten Amir olisi voinut varmistua Jasminan oikeasta iästä?
4. Toimiko kouluterveydenhoitaja oikein, kun ilmoitti asiasta poliisille?
5. Olisiko ollut toisenlainen lopputulos, jos Amir olisi ollut "Petri" eli kantaväestöstä?

Tarina 6

Roolit: Anna ja Oliver

Anna ja Oliver ovat tutustuneet toisiinsa nettipelissä. He ovat jutelleet chatissa muutaman viikon joka päivä, mutta eivät ole tavanneet toisiaan. Oliver on täyttänyt 19 ja tietää, että Anna on häntä hieman nuorempi, mutta ei tämän tarkkaa ikää.

Anna ja Oliver ovat keskustelleet perheestä, kavereista, kouluista ja harrastuksistaan. He ovat lähelleet toisilleen paljon selfieitä ja kuvia elämästään. Eräänä iltana he ovat viestitelleet toisilleen intensiivisesti parin tunnin ajan ja jutelleet siitä, että haluaisivat tavata toisensa. Oliver kysyy Annalta voisiko tämä lähettää itsestään kuvan alusvaatteisillaan ja lupaa lähettää samanlaisen itsestään.

Anna lähettää Oliverille kuvan, jossa hänellä on yllään rintaliivit ja alushousut, ja saa takaisin kuvan Oliverista, jossa tällä on päällä vain bokserit.

Kysymykset:

1. Kertaa materiaalin sivulla 10 oleva informaatio Suomen lainsäädännöstä ja mieti tarinaa tässä valossa. Onko Oliver mahdollisesti syyllistynyt rikokseen, kun on vastaanottanut kuvia Annalta?

Miten tulkintaan vaikuttaa se, jos

- a) Anna on 14-vuotias
 - b) Anna on 17-vuotias
 - c) Kuvia 19-vuotiaalta Oliverilta olisikin pyytänyt nuorempi Anna?
 - d) Molemmat nuoret olisivat samaa sukupuolta?
 - e) Nuoret olisivat tapailleet myös netin ulkopuolella useamman viikon?
2. Mistä tietää, että suhde on seurustelusuhde? Millaisia piirteitä on tasavertaisella seurustelusuhteella?

ROOLIKORTIT

Tämän harjoituksen tavoitteena on käydä keskustelua seksuaalisesta häirinnästä, väkivallasta ja suostumuksesta sosiaalisessa mediassa sekä syrjinnästä, kiusaamisesta ja oikeuksista roolikorttien avulla. Samalla harjoituksessa opetellaan asettumista toisen asemaan.

Tarvitset: Roolikortit tulostettuna.

Ohjeistus:

- 1) Jaa jokaiselle osallistujalle oma roolikortti ja pyydä osallistujia ottamaan kortissa olevan ihmisen roolihahmon itselleen. Muille ei kerrota omaa roolia.
 - a) Pyydä jokaista miettimään kortin henkilölle ikä ja asuinpaikkakunta.
 - b) Roolien kuvaukset eivät ole tyhjentäviä. Rohkaise siis nuoria itse kuvittelemaan lisätietoa roolien kuvausten ympärille. Nyt saa olla luova ja heittäytyä roolileikkiin!
 - c) Voit myös antaa osallistujille tyhjiä kortteja, johon jokainen voi kirjoittaa oman roolinsa.
- 2) Pyydä osallistujat seisomaan riviin.
- 3) Kerro osallistujille, että seuraavaksi luet heille väitteitä. Jokaisen tehtävänä on ottaa askel eteenpäin, jos arvelee väitteen pitävän paikkaansa omassa "roolielämässä" (esim. Jos "sinulla on paljon kavereita somessa" väite mielestäsi paikkaansa oman roolisi elämässä, ota askelen eteenpäin). Vastaavasti, jos väite ei pidä paikkaansa, osallistuja ottaa askeleen taaksepäin. Osallistuja jää paikoilleen, jos ei osaa vastata väitteeseen.
- 4) Kun väitteet on luettu läpi, jokainen kertoo minkä roolin oli saanut itselleen. Samalla jokainen kertoo, miksi seisoo juuri siinä missä seisoo tällä hetkellä.
 - a) Millaiset ihmiset ovat päässeet muita paremmin eteenpäin?
 - b) Ovatko samoja rooleja saaneet eri kohdilla? Millä perustein he ovat liikkuneet?
 - c) Kuka on päässyt eteenpäin vain vähän ja mitkä ovat syyt? Miten heitä voisi auttaa ja tukea?
- 5) Käy lopuksi myös väitteiden alla olevia lisäkysymyksiä läpi tarpeiden mukaan.

Roolikortit

Katri • Sinulla on HIV • Kukaan ei tiedä, että sinulla on HIV • Et uskalla edes keskustella aiheesta anonyymisti internetissä • Koulussa sinua nimitellään lesboksi, koska et välitä hienoista vaatteista tai meikeistä • Et uskalla seurustella kenenkään kanssa, käydä uimahallissa tai edes halata ketään, koska pelkää HIV:in tarttuvan • Kaikki pitävät sinua todella arkana ja ujona	J. • Käytät paljon alkoholia viikonloppuisin • Tyttökaverisi vaihtuvat usein • Käyt salaa tupakalla kesken koulupäivän • Et pidä korvistasi ja nenästäsi • Äitisi on Itä-Euroopasta ja isä suomalainen • Kuulet päivittäin, että et näytä suomalaiselta. • Olet onneton etkä pidä elämästäsi
A. • Olet ylipainoinen, ja sinulle huomautellaan siitä päivittäin • Vihaat liikuntatunteja, etkä esimerkiksi koskaan käy luokkakavereidesi kanssa uimassa • Et pidä omasta kehostasi ja mielestäsi sinulla on huono itsetunto • Olet rakastunut luokkakaveriisi Aishaan, joka on aina ollut sinulle hyvin ystävällinen • Et ole kertonut tunteistasi Aishalle, koska et tiedä mitä hän sinusta ajattelee	Alireza • Sinulla on paljon irtosuhteita • Käyt kuntosalilla ja sinulla on selvästi isommat lihakset kuin muilla kavereillasi • Sinua kutsutaan nimellä "lihas-Ali" ja olet tästä nimestä ylpeä • Haluat isona personal traineriksi • Puhut myös terveellisen ruokavalion puolesta, minkä vuoksi opettajat kehuvat sinua todella paljon • Pidät huomiosta, jota saat • Olet hyvä koulussa
Maria • Luokkasi pojat puristelevat sinua rinnoista ja puhuvat sinusta rumilla sanoilla • Kukaan ei puutu seksuaaliseen häirintään tai kiusaamiseen • Et uskalla puhua kiusaamisesta, koska pelkäätkö kosta ja ajattelet, ettei asialle voi tehdä mitään • Pukeudut peittävästi, mutta nyt et enää uskalla edes hymyillä tai katsoa ketään silmiin, koska ajattelet, että kiusaaminen on omaa syytäsi • Koulussa käyminen tuntuu pahalta • Vietät usein välitunteja vessassa	Karim • Perheesi on hyvin uskonnollinen • Vanhempasi haluavat, että menet nuorena naimisiin • Perheessäsi ajatellaan, että seksi ennen avioliittoa on väärin • Pidät perheesi arvomaailmaa hyvänä ja paheksut ympärilläsi olevien nuorten elämää, johon kuuluu seksin harrastaminen ja alkoholin käyttö • Vietät paljon aikaa yksin

Matti • Sinulla on isovelji, joka käy kanssasi samaa koulua. Hän seurustelee koulun suosituimman tytön kanssa. • Koko koulu tuntee isoveljesi, koska hän on hyvin komea • Olet pyytänyt tyttöjä treffeille, mutta kukaan ei ole suostunut • Sinulle on naureskeltu, koska kukaan ei ole lähtenyt kanssasi treffeille • Olet vihainen naisille: olet haukkunut jokaisen kieltäytyjän huoraksi	Ahmed • Pidät kauniista vaatteista ja koruista • Harrastat balettia • Sinulla on paljon tyttöjä kavereina • Haluat isona parturikampaajaksi • Sinulla on seitsemän sisarusta, mutta et ole läheinen heidän kanssaan • Tahtoisit pyytää ihastuksen kohdetta ulos, mutta pelkää, että hän kieltäytyy
Sofia • Koulukaverisi kiusaavat sinua • Sinulla on paljon poissaoloja koulusta • Olet yksinäinen • Sinun on vaikea oppia suomen kieltä • Äidinkielesi on somali • Vanhempasi kuuluvat oromo-heimoon, minkä vuoksi koet syrjintää somaliyhteisössä • Vietät paljon aikaa oman perheesi kanssa • Et kuitenkaan uskalla puhua avoimesti perheesi kanssa omista ajatuksistasi	Said • Olet joutunut seksuaalisen väkivallan uhriksi • Pelkää liikkuu ulkona • Et ole puhunut asiasta kenellekään • Sinun on vaikea luottaa ihmisiin • Näet lähes joka yö painajaisia • Sinulla on yksi kaveri, jonka kanssa pelaat videopelejä • Äidinkielesi on arabia • Suomen kielen taitosi ei ole kovin vahva
Usva • Vanhempasi ovat sitä mieltä, että olet liian nuori seurustelemaan. Olet asiasta eri mieltä. • Kaikki kaverisi seurustelevat ja kertovat hienoista kokemuksistaan • Pelkää, että kaverisi jättävät sinut • Vanhempasi eivät ymmärrä sinua etkä voi keskustella heidän kanssaan tästä asiasta • Kotona valehtelet paljon menoistasi • Pelkää joka päivä, että jätät valehtelusta kiinni	Aadam • Olet homoseksuaali, mutta et uskalla kertoa asiasta, koska pelkää muiden reaktioita • Kukaan ei tiedä, että olet homoseksuaali • Keskustelet aktiivisesti internetissä muiden nuorten kanssa, joilla on samanlainen tilanne • Moni tytöistä on ihastunut sinuun ja he myös osoittavat sen elein ja ilmein • Kaverisi ovat välillä olleet todella ilkeitä, koska et halua lähteä treffeille • Näet painajaisia, joissa kaikki kiusaavat sinua homoseksuaalisuuden vuoksi

Sara • Tulit Suomeen kaksi vuotta sitten • Puhut huonosti suomea • Sinun on vaikea saada ystäviä • Koko perheesi on Suomessa • Kukaan perheenjäsenistä ei puhu suomen kieltä ja tämän vuoksi joudut olemaan monessa paikassa tulkkina • Sinulla on suuri paine oppia suomen kieltä nopeasti, koska tiedät, että se helpottaisi koko perheen elämää • Sinun on vaikea keskittyä kouluun, koska ajatuksesi ovat koko ajan muualla • Keskittymisvaikeuksien vuoksi sinut on siirretty erityisluokalle. Isäsi ei pidä tästä.	Alina • Koulu sujuu todella hyvin • Saat joka vuosi stipendejä • Pelaat jääkiekkoa ja olet hyvä siinä • Sinulla on paljon kavereita • Puhut monia eri kieliä ja tämän vuoksi myös kaveriporukasi on hyvin moninainen • Käyt perheesi kanssa kaksi kertaa vuodessa ulkomaanmatkalla • Sinulla on läheiset välit vanhempiesi ja sisaruksiesi • Perheesi on varakas ja sinulla on koko ajan uusia vaatteita
Sami • Sinulla on paljon ex-tyttöystäviä • Sinua pidetään hyvänä tyyppinä • Kohtelet tyttöystäväsi huonosti, et esim. välitä heidän tunteistaan • Olet yksin Suomessa, perheesi on entisessä kotimaassasi • Ainoa Suomessa asunut veljesi on kuollut autokolarissa viisi vuotta sitten	

Väitteet roolikortteihin

Alla on lista läpikäytävistä väitteistä ja jokaisen väitteen alla on lisäkysymyksiä, joita voi kohderyhmän kanssa käydä läpi:

1. Sinulla on paljon kavereita somessa.
 - a. Mikä on paljon kavereita? Onko tärkeää, että somessa on paljon kavereita? Onko kavereiden paljous tärkeämpää joissain sovelluksissa ja joissain ei niinkään?
2. Voit olla 100% oma itsesi somessa.
 - a. Onko tärkeää, että somessa voi olla 100% oma itsensä? Voiko joissain sovelluksissa olla enemmän oma itsensä kuin toisissa? Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että somessa ei voi olla täysin oma itsensä?
3. Kohtaavat usein seksuaalista häirintää somessa.
 - a. Millaista seksuaalinen häirintä somessa voi olla? Onko teidän mielestä somessa tapahtuva häirintä yhtä vakavaa kuin kasvotusten tapahtuva?
 - b. Se, että häirintä tapahtuu somessa, ei vähennä häirinnän vakavuutta.
4. Sinua on pyydetty lähettämään alastonkuvia somen kautta.
 - a. Onko aina helppo kieltäytyä, jos joku pyytää sinua lähettämään oman alastonkuvasi somen kautta? Kenen pyyntöön on helppo kieltäytyä ja miksi? Kenen pyyntöön on vaikeampi kieltäytyä ja miksi?
5. Sinulle on lähetetty alastonkuvia, vaikka et ole niitä halunnut.
 - a. Saako läheiselle ystävälle lähettää alastonkuvia, vaikka hän ei ole niitä pyytänyt? Millä kaikilla tavoilla ihminen voi reagoida, kun hän saa alastonkuvan haluamattaan? Miten ajattelette, että olisi parasta reagoida?
6. Olet nähnyt somessa alaikäiseen kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa.
 - a. Miten tulisi toimia, jos näkee somessa alaikäiseen kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa?
 - b. Kerro näkemästäsi turvalliselle aikuiselle. Ole yhteydessä sivuston ylläpitäjään ja ilmianna materiaali. Laita materiaalista tietoa: <https://www.poliisi.fi/netti-vinkki>
7. Olet kohdannut seksuaalista häirintää somessa. Sinulla on ympärilläsi turvallisia aikuisia, joille voit kertoa asiasta.
 - a. Miksi on tärkeää kertoa turvalliselle aikuiselle, jos on kohdannut seksuaalista häirintää somessa? Mistä turvallisen aikuisen tunnistaa?
8. Olet lähettänyt oman alastonkuvasi eteenpäin ja olet joutunut sen vuoksi ongelmiin. Sinulla on ympärilläsi turvallisia aikuisia, joille voit kertoa asiasta.
9. Sinun on helppo kertoa kohtaamastasi seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallasta suomalaisille viranomaisille.
 - a. Millaisessa tilanteessa suomalaiselle viranomaiselle voi olla vaikea kertoa kohdatusta seksuaalisesta häirinnästä ja / tai väkivallasta?
10. Ystäväsi on kohdannut seksuaalista häirintää somessa ja kertoo siitä sinulle. Koet, että osaat olla apuna ja tukena ystävällesi.
 - a. Millaista apua ja tukea voisit tarjota ystävällesi, joka on kohdannut seksuaalista häirintää somessa? Mitä jos henkilö olisi sinulle tuntematon ja hän pyytäisi sinulta apua, olisiko tällaisessa tilanteessa helppo vai vaikea olla apuna ja tukena?
 - b. Tärkeintä on kuunnella ja USKOA mitä häirintää kohdannut kertoo. Rohkaise kertomaan kokemastaan turvalliselle aikuiselle ja ole siinä mahdollisuuksien mukaan tukena.

11. Olet keskustellut somessa uuden tuttavasi kanssa. Olette sopineet, että tapaatte kasvotusten. Juuri ennen tapaamista uusi tuttavasi peruu tapaamisen, minkä vuoksi olet hyvin pettynyt. Osaat kuitenkin käsitellä vaikeita tunteita ja päästä pettymyksen yli.
 - a. Onko kaikkien ihmisten sukupuolesta ja iästä riippumatta ok näyttää kaikenlaisia tunteita, kuten surua, pettymystä ja rakkautta? Jos kaikkien on ok näyttää tunteita, toteutuuko tämä todellisuudessa? Jos kaikkien ei ole ok näyttää tunteita, mistä se voisi johtua? Miksi vaikeiden tunteiden käsittelyn taito on tärkeää? Miten vaikeiden tunteiden käsittelyä voi oppia?
12. Olet keskustellut somessa uuden tuttavasi kanssa useita kuukausia ja teistä on tullut läheiset somekaverit. Olette jakaneet toisillenne elämän kipeitä asioita ja koette, että voitte luottaa toisiinne. Eräänä päivänä keskustelun sävy kuitenkin muuttuu sinun mielestäsi epämiellyttäväksi. Uskallat ottaa asian puheeksi uuden tuttavasi kanssa, kertoa omasta epämiellyttävästä tunteestasi ja pitää huolen siitä, että hän ei riko sinun rajojasi.
 - a. Mitä kaikkea 'epämiellyttävä olo' voi tarkoittaa? Mistä tunnistat, että sinulla on epämiellyttävä olo? Miten toimit, kun sinulla on epämiellyttävä olo? Mistä tunnistat, jos toisella henkilöllä on epämiellyttävä olo?
13. Sinun on helppo löytää tietoa rikosilmoituksen tekemisestä.
 - a. Ketkä rikosilmoituksen voi tehdä? Tiedätkö, miten rikosilmoituksen voi tehdä internetissä?
 - b. Osoitteessa: polisi.fi/tee-rikosilmoitus
14. Voit keksiä myös itse lisää väitteitä!

